

„Filozofia românească” sau „filozofia din România”

Cristian Ciocan

Răspuns la întrebarea a treia (Credeți că, după 1989 și în special după 2007, mai are rost să vorbim despre cultură în termeni naționali? Mai este cultura românilor de astăzi proprietatea limbii române sau am intrat într-o nouă eră culturală?)

Chiar dacă amprenta națională a jucat un anumit rol în filozofia autohtonă a ultimului secol, se pare că viitorul filozofiei din România nu mai poate fi gândit în termeni naționali. Cât de determinantă a fost această „voce națională” în raport cu întregul peisaj filozofic de la noi, care este ponderea efectivă a „filozofiei românești” în cadrul „filozofiei din România”, precum și de unde provine această ascendență a naționalului asupra filozofiei, toate aceste întrebări nu-și pot găsi răspunsul decât într-un studiu temeinic și amănunțit, pe care rândurile următoare nu-l pot înlocui.

Sintagma „filozofie românească” pare a spune că există un element românesc care constituie sursa de inspirație și materia efectivă a unei filozofii, aceasta din urmă devenind astfel *esențialmente* românească, așadar una ce ține de sensul esențial al „românescului”, explicitându-l la nivel conceptual. Această schemă se probează, în grade diferite, când este vorba de scrierile lui Blaga, Vulcănescu sau Noica. Linia națională din filozofia autohtonă are la bază câteva presupoziii: (1) că sensurile filozofice au un raport *esențial* cu limba; (2) că limba română are un mod *privilegiat* de a pune în lumină temele filozofice; (3) că marile categorii filozofice *se pliază în mod singular* pe solul lingvistic românesc (și că astfel putem vorbi de un mod *românesc* al timpului, de un sens *românesc* al spațiului, de un sentiment *românesc* al ființei ș.a.m.d.); (4) că sensurile *românești* ale diverselor categorii filozofice pot fi apoi „ridicate” de la particular la universal (lucru ilustrat de ontologia lui Noica).

În consecință, studiile care *nu* se inspiră din elementul românesc și nici nu tind să-l expliciteze, chiar dacă ele se petrec în același areal geografic al României și în aceeași limbă română, nu pot fi plasate sub cupola filozofiei *românești*, în sensul strict indicat mai sus. De exemplu, o investigație tehnică asupra naturii timpului, așa cum poate fi găsită în textele lui Alexandru Dragomir, nu are nici o legătură cu românescul, ci este de natură supra-națională, chiar dacă ea poate uneori să facă apel la modalități specifice de expresie și de explicitare ale unor limbi determinate (greacă, germană sau română). Similar, nici o analiză fenomenologică asupra raportului dintre libertate și limită (așa cum apare în peratologia lui Gabriel Liiceanu) nu este

esențial legată de elementul românesc, ci ilustrează o modalitate de a face filozofie „în România”, fără ca această filozofie să fie „românească” în *esența* ei.

Așadar, la palierul „filozofiei creatoare” (ca gândire originală, condusă „pe cont propriu”), în filozofia din România poate fi surprinsă o polaritate între filozofia națională și cea supra- sau trans-națională. Dacă trecem la palierul secundar al *exegezei* filozofice, sau al „filozofiei ca cercetare”, este de la sine înțeles că „un mod esențialmente românesc” de a face exegeză sau cercetare nu poate avea decât sensul precar al unui tip de autism hermeneutic, care ignoră orice preocupare similară contemporană din alte spații lingvistice. Într-adevăr, o interpretare specific *românească* la Kant sau o exegeză specific *românească* la Descartes nu ar putea consta decât în tristețea lipsurilor bibliografice și în cecitatea perspectivei asumate. Astfel, dacă la nivelul filozofiei creatoare „dimensiunea românească” și-a cucerit o anumită legitimitate, la nivelul științei filozofice amprenta națională nu poate fi decât catastrofală.

În ceea ce privește viitorul, nu putem spune mai nimic despre filozofia creatoare. Nu știm, la o adică, nici dacă vom mai avea filozofi, în sensul de gânditori care să se dovedescă capabili să preia pe cont propriu problemele filozofice și să le dea o nouă formulare, o nouă interpretare, o nouă articulare. Un gânditor autentic este ca un dar (neanticipat, neprevăzut). El este, într-adevăr, dăruit unei comunități care este de fiecare dată una lingvistică, așadar una „națională”, însă aceasta nu înseamnă că el va purta, în esența filozofiei sale, o amprentă românească.

Putem presupune că, o dată cu Noica, pasiunea românescului în filozofie s-a stins în mod definitiv. În peisajul filozofic actual, nu prea mai sunt reperabile voci care să fie animate de convingerea că „românescul” ar avea ceva esențial de spus lumii, că poziția noastră în lume ar articula un sens singular care ar merita să fie „adus la concept”. Simplu spus, patosul românității a căzut azi în desuetudine. Iar dacă la nivelul spontan al existenței el nu ne mai spune mare lucru, atunci e limpede de ce nu mai apare nici o preocupare presantă pentru explicitarea sa la un nivel conceptual-filozofic. Ca să forjăm jargonul lui Noica, generalul „național” al românescului și-a pierdut în ultimele decenii vloga, a obosit, nu mai are tăria de a anima un individual care să-și dea determinării (filozofice). Lumea în care trăim nu se mai articulează în structuri generale de ordin național, în monadele etanșe de sens ale câte unei limbi, ale câte unei istorii, ale câte unui destin. La rândul ei, schema dinamică a culturii nu mai este dată de urcușul (sau de saltul) de la particular la universal, în așa fel încât să fim nevoiți să venim și noi, cu obolul nostru specific, la marea scenă a universalității spiritului. Cu alte cuvinte, dacă nu ne mai definim noi înșine, în existența noastră concretă, prin „monada românească” (de sens, de istorie, de limbă, de destin), atunci nu mai apare nici nevoia de a ne interpreta pe noi înșine în raport cu ea, nici ispita de a conceptualiza specificul național al categoriilor ce se pliază pe o situație etnică determinată.